

3 Netimero krikštas

Svarbiausias įvykis plačiuosiuose – Viperto ir šv. Petro Damiano – šv. Brunono (Bonifaco) misijos aprašymuose yra „karaliaus“ Netimero krikštijimas. Taigi šv. Brunono misija prasidėjo kur kas sėkmingiau nei 997 m. tragiškai pasibaigusi šv. Adalberto (Vaitiekaus) misija Prūsijoje – Netimeras pasirodė suprantąs krikščionybės prasmę ir net sugebąs diskutuoti teologijos klausimais. Maža to, Netimeras leidęs šv. Brunonui sumesti į ugnį savo stabus, o paskui išbandęs ugnimi ir patį misionierių. Sumanymas pavykęs – Netimero gentainiai įtikėję ir buvę apkrikštyti. Netimeras net ketinęs palikti valdžią sūnui, o pats prisidėti prie šv. Brunono veiklos. Tačiau sėkmingai prasidėjusi šv. Brunono misija baigėsi taip pat tragiškai kaip ir šv. Adalberto: atskirai gyvenantis Netimero brolis nukirsdino misionieriui galvą (vėlyvieji – XV a. šaltiniai Netimero brolių vadina Zebedenu ir mini upę Alstrą, į kurią buvo įmesta misionieriaus galva) ir išžudė beveik visą jo palydą. Šv. Brunono palaikus vėliau išpirko Lenkijos karalius Boleslovas Narsusis. Taigi Netimero krikštas 1009 m. – pirmasis krikštas Lietuvoje. Bet tai ne Lietuvos krikštas – valstybės dar nėra.

p. 36 Kaip Lietuvos valdovas, po pustrėčio amžiaus 1251 m. krikštysis Mindaugas,
p. 134–135 o Lietuvos valstybė bus pakrikštyta tik 1387 m.

ŠV. ADALBERTAS KRIKŠTIJA PRŪSUS. GNIEZNO KATEDROS DURŲ FRAGMENTAS. APIE 1170–1180 M.

Neturime vienalaikio lietuvių krikštijimo 1009 m. atvaizdo. Tačiau veikiausiai jie krikštyti panašiai, kaip 997 m. buvo krikštijami prūsai ir kaip tai vaizduojama Gniezno katedros duryse. Šios durys – įspūdingas XII a. meno paminklas su 18 scenų iš šv. Adalberto gyvenimo (žr. p. 29). Čia matome vieną sceną: misionierius krikštija prūsus kubile. Tai tipiškas Viduramžių krikštijimo būdas. Žinoma istorija, kaip vienas germanų genties vadas, įkėlęs koją į kubilą, paklausė, ar nekrikštyti jo protėviai būsią pragare. Išgirdęs teigiamą atsakymą, ištraukė koją iš kabilo ir nebesikrikštijo. Tiesa, šv. Brunonas krikštijo ežere, tačiau ir šiuo atveju svarbiausia ritualo dalis turėjo būti vandens pylimas ant galvos.

Atrodo, kad Lietuva Netimero krikštą iki pat šių dienų buvo užmiršusi. Todėl juo įdomesnės yra XVII a. Pažaislio vienuolyno freskos (neseniai atidengtos ir restauruotos), kuriose nuosekliai vaizduojamas Netimero krikštas. Kaip freskos atsirado Pažaislyje? Pažaislio vienuolynas buvo funduotas vienuolių kamaldulių ir jiems priklausė. Ši vienuolija įkurta tik XVII a., tačiau savo ištakas ji sieja su XI a. teologu šv. Romualdo idėjomis. Pats svarbiausias šių idėjų šaltinis buvo šv. Petro Damiano „Šv. Romualdo gyvenimas“, kuriame plačiausiai aprašyta šv. Brunono misija. Ši knyga ne kartą išleista ne tik kitur Europoje, bet ir Vilniuje. Taip aplinkiniu keliu šv. Brunono istorija grįžo į Lietuvą. Tačiau šios freskos yra ne vaizduojamosios epochos, o vėlesnių laikų požiūrio į praeitį šaltinis. Tai jau imaginacinė ikonografija.

ŠV. BRUNONO PAMOKSLAS „KARALIUI“ IR JO APLINKOS ŽMONĖMS. FRESKA. XVII A.

ŠV. BRUNONO IŠBANDYMAS UGNIMI. FRESKA. XVII A.

„KARALIAUS“ KRIKŠTAS. FRESKA. XVII A.

Kitas pasakojimas apie šv. Brunono išbandymą

Kai tik tą viską karalius, vardu Netimeras, išgirdo, pasakė: „Mes turime dievus, kuriuos garbiname ir [kuriais] pasitikime. O tavo žodžiams paklusti nenorime“. Vyskupas, tai išgirdęs, to karaliaus stabus įsakė atnešti ir jo akivaizdoje su didžiausia narsa į ugnį įmetė. [...] karalius, didžiausio įniršio apimtas, [pasakė]: „Kuo greičiau stverkite vyskupą ir į ugnį mano akivaizdoje įmeskite. Jei jį ugnis praris ir sudegins, jūs pamatysite, kad skelbimas yra visiškai tuščias. Pagaliau jei yra kitaip, [tai mes] tučiuojau į tą dievą įtikėsime“. [...] O vyskupas, apsitaisęs vyskupo rūbais, liepė savo sostą įnešti į ugnį, ir ant jo ugnyje taip ilgai sėdėjo, kol kapelionai sugiedojo septynias psalmes.

Vipertas. Vyskupo Brunono pamokslavimo Prūsuoze istorija. Apie 1020 m.

[...] [Brunonas], pas rusų karalių nuvykęs ir apsistojęs, ėmė aistringai pamokslauti. Karalius gi matydamas jį apsirengusį skurdžiais drabužiais, vaikščiojantį basomis kojomis, manė, kad šventas vyras toksai ne dėl įžado, bet veikiau dėl to, kad turto surinktu. Dėl to [karalius] pažadėjo, kad pats jo neturtą gausiomis dovanomis praturtins, jei [šis] nuo tokios rūšies apgaulės atsitrauks. Todėl greitai negaišdamas Bonifacas atgal į nakvynės vietą pasuka ir, apsilvilkęs vyskupui priderančiais brangiais drabužiais, taip į karaliaus rūmus vėl sugrįžta.

Šv. Petras Damianis. Šv. Romualdo gyvenimas. Apie 1040 m.

O karalius [...] taria: „[...] kad įtikėtume, jog tiesa, kurią tu skelbi, yra tikra, greta vienas kito bus sustatyti du atskiri aukšti mediniai pastoliai. Ir po jais bus sukurta ugnis, [ir] tokiu būdu, kai ugnis iš abiejų pusių bus matoma, tu pereik per vidurį. Ir jei [tu] iš kurios nors pusės būsi kliudytas, [mes] tave visiškai toms ugnims suryti patikėsime. Bet jei, kaip tu tiki, taip neatsitiks, sveikas išliksi, [tada] visi mes tavo Dievu be jokių sunkumų įtikėsime“. [...] Bonifacas [...] pirmiausia su šventu vandeniu ir smilkalais iš visų pusių apeidamas, pašventino ugnį. Po to įžengė į šnypščiantį liepsnos kamuolį ir išėjo nepaliestas.

Šv. Petras Damianis. Šv. Romualdo gyvenimas. Apie 1040 m.

Tada karalius ir kiti, kurie šitame renginyje dalyvavo, būriais prie švento vyro kojų puola, ašarodami prašo malonės [ir] karščiausia malda reikalauja krikšto. Ir tokiai daugybei gentainių susirinkus krikštytis, taip atsitiko, jog šventas vyras į platų ežerą įbridęs ir vandens prisisėmęs, liaudį pakrikštijo.

Šv. Petras Damianis. Šv. Romualdo gyvenimas. Apie 1040 m.

Minėdamas „rusų karalių“, šv. Petras Damianis neabejotinai klaidingai užrašė prūsų vardą. Nesunku paaiškinti kodėl. „Šv. Romualdo gyvenimas“ rašytas Italijoje, o italams „prūsai“ ir „rusai“ skamba panašiai, todėl galėjo šiuos žodžius supainioti. Viperto (galbūt vieno iš 18-kos šv. Brunono palydovų) pasakojime šis „karalius“ vadinamas Netimero vardu, o pagonių šalis, į kurią atvyko šv. Brunonas, – Prūsija ir Netimero tėvonija. Abu šie šaltiniai, pasakodami Netimero krikšto istoriją, aprašo Brunono išbandymą ugnimi ar tiksliau – gentainiams surengtą „ugnies spektaklį“. Tačiau Petras Damianis teigia, kad krikštijosi daugybė žmonių, o Vipertas pasakoja konkrečiau: krikštą priėmė Netimeras su 300 vyrų.